

Dinko Benčić ◆ Tvrtko Božić ◆ Liljana Host
Dragan Malnar ◆ Helena Miljević Pavić ◆ Ivo Petričević

MOJA POVIJEST 8

udžbenik iz povijesti za osmi razred osnovne škole

Prvo izdanje
Zagreb, 2021.

Sadržaj

Predgovor	6
Svijet između dva ratna vihora	8
1.1. Kako je na Europu utjecao Prvi svjetski rat?	9
1.2. Versajska mirovna konferencija i novi poredak	12
1.3. Novi zemljovid Europe	16
1.4. Razvoj demokracije između dva svjetska rata	22
1.5. Velika gospodarska kriza	26
1.6. Totalitarni režimi u Europi	29
1.7. Društvo, kultura i umjetnost između dva svjetska rata	41
1.8. Dostignuća znanosti i tehnologije u prvoj polovici 20. stoljeća	46
1.9. Izborna tema: Olimpijske igre (1896. - 1936.)	51
Hrvatska u prvoj zajednici Južnih Slavena	56
2.1. Nastanak Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca	57
2.2. Prva Jugoslavija – zajednica ravnopravnih naroda?	63
2.3. Kraljevina SHS i njezini susjedi	71
2.4. <i>Hrvatsko pitanje</i> u monarhističkoj Jugoslaviji	76
2.5. Društvo, kultura i umjetnost na hrvatskom prostoru između dva svjetska rata	83
Drugi svjetski rat (1939. - 1945.)	89
3.1. Politika popuštanja – put u novi rat	90
3.2. Europa u plamenu rata	96
3.3. Travanjski rat u Kraljevini Jugoslaviji i nastanak Nezavisne Države Hrvatske	108
3.4. Antifašizam – partizanski pokret	117
3.5. Rat se širi (1941. – 1943.)	127
3.6. Totalni rat	136
3.7. Izborna tema: Lipa pamti	147
3.8. Kraj rata u Europi	152
3.9. Kraj rata u svijetu i posljedice rata	161
Europa i svijet u drugoj polovici 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća	166
4.1. Početak Hladnoga rata	167

4.2. Europske države pod Staljinovom čizmom.....	171
4.3. Hladnoratovski sukobi i krize.....	176
4.4. Kraj Hladnoga rata	181
4.5. Proces dekolonizacije	185
4.6. Ujedinjena Europa.....	189
4.7. Društvo, kultura i umjetnost u drugoj polovici 20. i početkom 21. stoljeća.....	194
4.8. Dostignuća znanosti i tehnologije u drugoj polovici 20. i početkom 21. stoljeća ...	197
Hrvatska u drugoj zajednici Južnih Slavena.....	202
5.1. Prve poslijeratne godine i sukob sa SSSR-om.....	203
5.2. Put prema nesvrstanosti	212
5.3. Hrvatsko proljeće.....	217
5.4. Raspad druge Jugoslavije.....	221
5.5. „Crno-bijeli svijet“.....	225
Hrvatska na putu prema nezavisnosti	230
6.1. Napokon nezavisnost.....	231
6.2. Domovinski rat.....	235
6.3. Hrvatska na pragu trećeg tisućljeća.....	244
Pojmovnik.....	248

Predgovor

Drage osmašice, dragi osmaši!

U učenju Povijesti stigli ste do osmog razreda. Iza Vas su tri godine putovanja kroz ljudsku prošlost. Upoznali ste se s prvim ljudima, prvim civilizacijama i državama, upoznali ste kolijevke današnje europske kulture, vidjeli ste da srednji vijek i nije bio baš toliko „mračno doba“ i naučili da su društvene promjene u novom vijeku formirale današnje građansko društvo.

Sada ste stigli do 20. stoljeća, po mnogo čemu najdinamičnijeg razdoblja ljudske povijesti. Razdoblje je to najvećega skoka u razvoju prirodnih i društvenih znanosti te tehnologije. Nažalost, istovremeno je to vrijeme u kojem su se dogodila dva svjetska rata, koja su razvojni kotač povijesti privremeno zaustavila. Danas uživamo u miru i slobodi, ali su nam ratna događanja i sve što ih je pratilo, upozorenje koliko je važno biti tolerantan i skrbiti za mir, zdravlje i sreću.

Gradivo osmoga razreda čeka vas na stranicama ovog udžbenika. Učit ćete o tome kako je izgledala svjetska, europska i hrvatska povijest u proteklih stotinjak godina. Krenite hrabro!

Želimo Vam sretnu i uspješnu školsku godinu.

Vaše učiteljice i učitelji Helena, Liljana, Dinko, Dragan, Ivo i Tvrtko.

Tumač oznaka

Odgojno-obrazovni ishodi

Pitanja i zadatci

VAŽNO!

Sažetak

Prisjećanje naučenog

Zanimljivost

povijest

Pojmovnik

Povijesni izvor

Odgojno-obrazovni ishodi

A

DRUŠTVO

POV OŠ A.8.1. Učenik analizira međusobne odnose i dinamiku u pojedinim društvima tijekom 20. stoljeća.

B

EKONOMIJA

POV OŠ B.8.1. Učenik analizira gospodarsku aktivnost i gospodarske sustave pojedinih država tijekom 20. stoljeća.

C

ZNANOST I TEHNOLOGIJA

POV OŠ C.8.1. Učenik analizira razvoj i uporabu tehnologija koje su promijenile život čovjeka u 20. i 21. stoljeću.

D

POLITIKA

POV OŠ D.8.1. Učenik analizira različita državna uređenja i politike sklapanja međudržavnih saveza u 20. i 21. stoljeću.

POV OŠ D.8.2. Učenik analizira utjecaj ratova i revolucija na preobrazbu državnog uređenja u 20. i 21. stoljeću.

E

FILOZOFIJA, RELIGIJA, KULTURA

POV OŠ E.8.1. Učenik ocjenjuje kreativno ljudsko djelovanje i stvaralaštvo, položaj vjerskih zajednica u pojedinim društvima u 20. stoljeću.

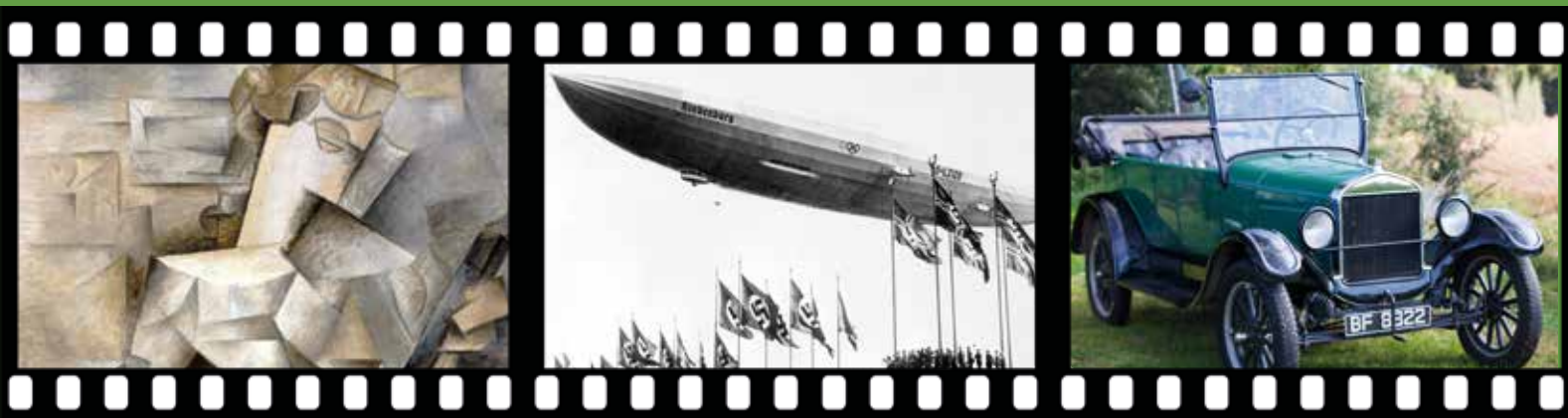
Međupredmetne teme

Učiti kako učiti Realizira se primjenom različitih strategija učenja korištenjem informacija iz različitih izvora, te stvaranjem poticajnog okruženja za učenje.	Poduzetništvo Realizira se stjecanjem znanja o ekonomiji i gospodarskim trendovima koji su utjecali na suvremeni svijet.	Osobni i socijalni razvoj Ostvaruje se primjenom različitih oblika rada. Surađujući u paru ili skupini učenici preuzimaju odgovornost za učenje, vrednuju vlastiti rad i rad drugih te razvijaju sliku o sebi i drugima.
Uporaba IKT-a Ostvaruje se uporabom digitalnih alata te razvojem osjećaja odgovornosti i kritičkog promišljanja o korištenju tehnologije i izvora informacija.	Zdravlje Realizira se na sadržajima o zdravlju, bolestima, medicini, higijeni, prehrani i stanovanju u prošlosti.	Održivi razvoj Realizira se na sadržajima o utjecaju čovjeka na okoliš u prošlosti i sadašnjosti.
Građanski odgoj i obrazovanje Realizira se proučavanjem sadržaja o ljudskim i manjinskim pravima, nacionalnim i međunarodnim instrumentima njihove zaštite, funkcioniranju demokracije i demokratskog društva, borbi za društvenu i političku jednakost, vrijednosti aktivnoga građanstva i kulturnog pluralizma. Učenici objašnjavaju nastanak Republike Hrvatske, ustrojstvo vlasti i ulogu državnih institucija u RH, te ulogu institucija Europske unije.		

Svijet između dva ratna vihora

1.1. Kako je na Europu utjecao Prvi svjetski rat?

Nakon ove teme moći ćeš:

- ✓ navesti posljedice Prvog svjetskog rata
- ✓ objasniti utjecaj Prvog svjetskog rata na svakodnevni život ljudi
- ✓ nabrojati najmanje pet novonastalih država u Europi
- ✓ procijeniti važnost Sjedinjenih Američkih Država kao svjetske velesile

Prisjeti se:

- Koji su se vojni savezi sukobili u Prvom svjetskom ratu?
- Koja je država prva potpisala kapitulaciju i zašto?
- Kada je i čijom pobjedom završio Prvi svjetski rat?

Veliki rat, kasnije nazvan Prvi svjetski rat, bio je veliki međunarodni sukob u kojem su sudjelovale države svih kontinenata. Smatralo se da će njime ratovi zauvijek završiti. Većinom se vodio na europskome kontinentu i tu je ostavio najviše tragova.

Ljudski su gubitci bili strahoviti. U ratu je, zbog pogibije, ranjavanja ili bolesti život izgubilo oko 10 milijuna vojnika, a dvostruko više bilo je ranjeno. Prvi svjetski rat zauvijek je promijenio način ratovanja. Po prvi put su upotrijebljeni tenkovi, strojnice, zrakoplovi, podmornice i bojni otrovi koji su prouzročili stradanje ogromnoga broja ljudi u kratkom vremenu.

Civilne žrtve nisu sustavno bilježene, a procjenjuje se da je tijekom Prvog svjetskog rata stradalo oko 7 milijuna ljudi. Uzroci su bili različiti: bijeg stanovništva pred dolaskom neprijateljske vojske, glad, bolesti, ubijanje civila... Mnogo je djece tijekom rata ostalo bez jednog ili oba roditelja.

Svakako je najveće stradanje nakon rata prouzročila prouzročila **pandemija španjolske gripe**. Zbog loših uvjeta života, neuhranjenosti stanovništva, pretrpanih bolnica i slabe higijene, s lakoćom se proširila. Svoje ime duguje zemlji čiji su novinari prvi o njoj izvještavali već u svibnju 1918. godine. Broj umrlih u svijetu do 1920. godine procijenjen je na 20 do 50 milijuna ljudi, a broj oboljelih na oko 500 milijuna.

Odjel za gripu bolnice „Walter Reed” u Washingtonu tijekom pandemije španjolske gripe 1918. – 1919.

1. Zašto je medicinska sestra morala nositi zaštitne maske tijekom brige za pacijente?
2. Gdje su smješteni bolesnici u bolnici? Što misliš zašto?
3. Usporedi zaštitnu opremu koja se danas koristi u borbi protiv pandemije s opremom iz 1918. godine.

Neposredno nakon rata dolazi do uvođenja općega prava glasa za muškarce, a jača i borba **sufražetkinja** za pravo glasa žena. Postupno se u europskim zemljama, ali i svijetu, pravo glasa za žene provodi u stvarnost. Godine 1917. žene u Rusiji mogu glasati na izborima. Neposredno nakon rata pravo glasa dobile su žene u Austriji, Čehoslovačkoj, Njemačkoj, Luksemburgu i Poljskoj. U Kanadi je pravo glasa bilo ograničeno na žene britanskih i francuskih korijena, a u Ujedinjenom Kraljevstvu mogle su glasati udane žene, kućevlasnice i žene sa sveučilišnom diplomom, starije od 30 godina. U Sjedinjenim Američkim Državama od 1920. godine ženama je omogućen izlazak na izbore.

Nakon Prvoga svjetskog rata politička karta Europe prilično se izmijenila. **Četiri carstva** nestala su preko noći. Nestalo je Njemačko i Rusko Carstvo. Nakon stoljetne „bolesti“ raspalo se Osmansko Carstvo. Istu sudbinu doživjela je i Austro-Ugarska Monarhija. Na europskom prostoru nastale su nove države ili su obnovljene nekadašnje – Čehoslovačka, Poljska, Austrija, Mađarska, Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, Njemačka, Rusija (SSSR), Litva, Latvija, Estonija i Turska.

Nastankom novih država došlo je do velikih **migracija** stanovništva. Dio Nijemaca našao se u Poljskoj i Čehoslovačkoj, dok su Mađari ostali živjeti u Čehoslovačkoj i Rumunjskoj. Najveće migracije zahvatile su prostor Turske i Grčke nakon Grčko-turskog rata 1923. godine. Sporazumom je dogovorena razmjena stanovništva – oko 1,5 milijuna Grka s prostora Male Azije i Trakije moralo se odseliti na prostor Grčke, a oko pola milijuna Turaka vratilo se iz Grčke u Tursku.

Europa nakon Prvoga svjetskog rata

Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska bile su najutjecajnije svjetske sile do izbijanja rata. Nakon rata ta titula pripala je **Sjedinjenim Američkim Državama**, koje nisu osjetile posljedice uništenoga gospodarstva kao europske zemlje, jer se rat nije vodio na njihovom teritoriju. Nakon rata postale su vodeća svjetska politička i gospodarska sila.

Teška stradanja i patnje koje su ljudi doživjeli tijekom Velikoga rata, dovela su do pojave **antiratnih ideja**. Svi su, pod svaku cijenu, htjeli zadržati mir i spriječiti daljnje sukobe. S tim je ciljem stvorena međunarodna organizacija **Liga naroda**. Ona je svojim utjecajem i posredništvom među sukobljenim zemljama trebala pronaći mirno rješenje problema.

1. Koje su posljedice Prvoga svjetskog rata?
2. Nabroji četiri carstva koja su prestala postojati nakon Prvoga svjetskog rata.
3. Koje su države nakon Prvoga svjetskog rata ponovo uspostavljene, a koje su novostvorene?

VAŽNO!

- » Prvi svjetski rat ostavio je dalekosežne posljedice: ljudski gubitci (vojni i civilni), pandemija španjolske gripe, borba žena za pravo glasa, promjena političke karte Europe (nestanak četiriju carstava, nastanak novih država), migracije stanovništva, promjena odnosa snaga među velesilama, pojava antiratnih ideja.

1.2. Versajska mirovna konferencija i novi poredak

Nakon ove teme moći ćeš:

- ✓ opisati tijek Versajske mirovne konferencije
- ✓ nabrojati imena najutjecajnijih političara na konferenciji
- ✓ procijeniti uvjete mirovnih ugovora s poraženim zemljama
- ✓ navesti dobre i loše strane Lige naroda

Prisjeti se:

- Koji su savezi bili sukobljeni u Prvome svjetskom ratu?
- Nabroji barem tri poražene zemlje.
- Koje su posljedice Prvog svjetskog rata?

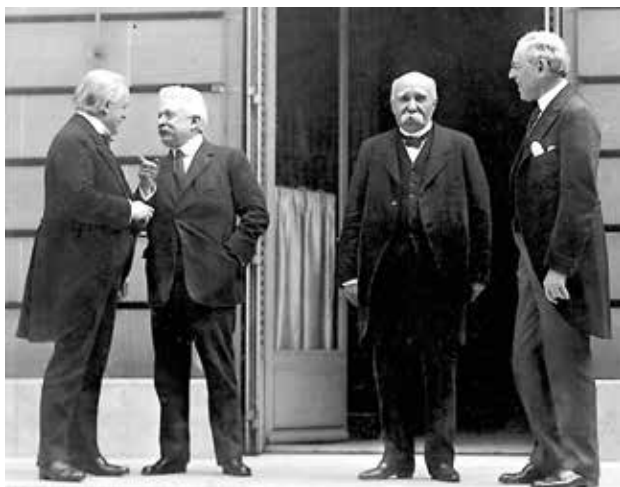
Thomas Woodrow Wilson bio je predsjednik Sjedinjenih Američkih Država za vrijeme Velikoga rata. U siječnju 1918. godine u američkom je Kongresu predstavio program nazvan **Četrnaest točaka**. U njemu je iznio četrnaest ideja o pravednijim međunarodnim odnosima nakon rata. Zalagao se da sukobljene strane probleme rješavaju dogovorom i tako izbjegnu rat. Tražio je javno sklapanje međunarodnih ugovora, slobodu pomorske plovidbe izvan teritorijalnih voda, oslobađanje kolonija, osnivanje međunarodne organizacije za očuvanje mira, te je isticao načelo o **samoodređenju naroda**. Prema tom načelu, svaki narod ima pravo na vlastitu državu i pravo slobodnoga izbora vlastitoga društvenog i ekonomskog uređenja.

Thomas Woodrow Wilson,
predsjednik Sjedinjenih
Američkih Država
(1913. – 1921.)

Mirovna konferencija započela je s radom u **siječnju 1919.** godine u Parizu. Kako su se najvažniji sastanci održavali u dvorcu Versailles, naziva se **Versajskom mirovnom**

konferencijom. Među pobjedničkim zemljama nije postojalo zajedničko stajalište o ciljevima konferencije. Wilson se zalagao za dijalog s poraženim zemljama kako bi se postigao što pravedniji dogovor. Cilj Francuske bio je zadržati prevlast u Europi na način da se Njemačka oslabi teškim uvjetima mira. Ujedinjeno Kraljevstvo htjelo je uništiti njemačko kolonijalno carstvo i osigurati prevlast na moru, a istovremeno zadržati dovoljno jaku Njemačku koja bi spriječila širenje komunističkih ideja iz Rusije prema zapadu. S poraženim zemljama sklopljeni su pojedinačni mirovni ugovori. Glavnu riječ prilikom njihovoga sastavljanja imala su **Velika četvorica** – predsjednik Sjedinjenih Američkih Država **Thomas Woodrow Wilson** te **premijeri** Francuske **Georges Clemenceau**, Ujedinjenog Kraljevstva **David Lloyd George** i Italije **Vittorio Orlando**.

Velika četvorica (slijeva na desno):
David Lloyd George, Vittorio Orlando,
Georges Clemenceau i Thomas
Woodrow Wilson

Mirovni ugovor s Njemačkom sklopljen je **28. lipnja 1919. godine** u Versaillesu. Predstavници Njemačke nisu sudjelovali u izradi ugovora, već su ga dobili na potpis. Nametnuti su joj teški uvjeti mira koje je osobito zagovarala Francuska. Njemačka je proglašena jedinim krivcem za rat. Pokrajine Alsace (Alzas) i Lorraine (Loren) vraćene su Francuskoj. Saarska oblast stavljena je pod nadzor Lige naroda, a Rajnska oblast je **demilitarizirana**. Njemačka se morala odreći svih kolonijalnih posjeda. Izgubila je oko 13 % teritorija u korist Poljske, Danske, Belgije i Litve. Oko 10 % Nijemaca ostalo je izvan granica Njemačke. Nametnuto joj je plaćanje **reparacije** ili ratne odštete u iznosu od 132 milijarde zlatnih maraka. Zabranjeno joj je ujedinjenje s Austrijom. Broj vojnika ograničen je na 119.000, a ukinuta je vojna obveza. Njemačka je morala uništiti većinu naoružanja, nije smjela imati tenkove, ratnu mornaricu, a gradnja podmornica bila je zabranjena. Ovako teški uvjeti mira iznenadili su njemačke predstavnike i nisu bili u skladu s dogovorima prilikom predaje. Međutim, bili su ga prisiljeni potpisati.

Potpisivanje mirovnog ugovora s Njemačkom u *Dvorani ogledala* u dvorcu Versailles

1. Što je bio cilj programa *Četrnaest točaka*?
2. Izdvoji dva mirovna uvjeta koja je Njemačka morala ispuniti, a koja smatraš najtežima za njezin poslijeratni razvoj. Objasni svoj izbor.

Slično se ponovilo i s ostalim poraženim zemljama – Austrijom, Mađarskom, Bugarskom i Turskom, koje su morale prihvatiti teritorijalne gubitke. Odnos među zemljama stvoren na Versajskoj mirovnoj konferenciji naziva se **versajski poredak**. Iako su razgovori u Versaillesu počeli s idejom o ravnopravnosti svih zemalja, brzo je postalo jasno da će se društveni poredak nakon Prvoga svjetskog rata temeljiti na interesima pobjednika. Upravo je takav odnos pobjednika prema poraženima vodio do težnje za **revizijom** nametnutih ugovora ili novog ratnog sukoba. Jedna od Wilsonovih *Četrnaest točaka* bila je ideja o osnivanju međunarodne organizacije čiji bi zadatak bio jamčiti političku i teritorijalnu nezavisnost svih država, a zaživjela je već na početku mirovne konferencije. **Liga (Društvo) naroda** osnovana je u **travnju 1919.** godine sa sjedištem u švicarskom gradu Geneve (Ženevi). Osnovni zadatak bio joj je očuvanje mira u svijetu. Eventualni ratovi trebali su se spriječiti gospodarskim mjerama protiv napadača jer Liga naroda nije imala vlastite vojne snage.

OTEDWIGHTED.
"There's Peace - 'GIVE ME THIS OLIVE BRANCH, BUT NOT THIS!'
That's the Deal - 'GIVE ME A HAND TO PLANT STAGHORN, BUT NOT THIS! A
HOT WHEEL!'"

Predsjednik Wilson predaje golubici maslinovu granu.

Naslov karikature: PRETEŠKO

Predsjednik Wilson: *Evo tvoje maslinove grane. Zauzmi se za mir.*

Golubica mira: *Naravno da želim svima ugoditi, ali nije li grana malo predebela?*

Karikatura objavljena u britanskom satiričnom listu *Punch* u ožujku 1919. godine.

1. Zašto je baš maslinova grana uzeta kao prikaz Lige naroda?
2. Kako objašnjavaš riječi golubice mira?
3. Pogledaj datum nastanka karikature. Prisjeti se kada je osnovana Liga naroda. Što nam autor poručuje o toj organizaciji?

Ligu naroda pratili su problemi od samog osnutka. Nikada sve svjetske države nisu postale članice ove organizacije. Iako je predsjednik Sjedinjenih Američkih Država pokrenuo njeno osnivanje, Kongres nije prihvatio članstvo. SSSR (Sovjetski Savez) je zbog komunističke vlasti tek kasnije ušao u Ligu naroda. Vodeću riječ u organizaciji imale su Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska, koje su svojim djelovanjem nastojale osigurati vlastitu dominaciju. Liga naroda često je popuštala napadačima i agresorima nastojeći izbjeći novi veći sukob. Zbog kršenja mirovnih ugovora ubrzo su iz članstva isključene Njemačka, Italija, Japan i SSSR. Liga naroda nije uspjela spriječiti Drugi svjetski rat, a formalno je postojala do 1946. godine.

1. Što je versajski poredak?
2. Zašto Liga naroda nije bila učinkovita?

VAŽNO!

- » *Četrnaest točaka* je program predsjednika SAD-a Thomasa Woodrowa Wilsona s ciljem pravednijeg uređenja svijeta nakon Prvog svjetskog rata.
- » Mirovni ugovor s Njemačkom sklopljen je dvorcu Versailles. Njemačkoj su nametnuti teški uvjeti mira.
- » *Veliku četvoricu* činili su predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Thomas Woodrow Wilson, premijeri Francuske Georges Clemenceau, Ujedinjenog Kraljevstva David Lloyd George i Italije Vittorio Orlando.
- » Liga naroda međunarodna je organizacija čiji je zadatak bio očuvanje mira u svijetu i dogovorno rješavanje problema između država.

1.3. Novi zemljovid Europe

Nakon ove teme moći ćeš:

- ✓ imenovati najmanje tri novonastale zemlje nakon Prvoga svjetskog rata
- ✓ pokazati na povijesnom zemljovidu najmanje tri novonastale zemlje nakon Prvoga svjetskog rata
- ✓ usporediti razvoj novonastalih zemalja nakon Prvoga svjetskog rata

Prisjeti se:

- Koja su carstva prestala postojati nakon Prvoga svjetskog rata?
- Nabroji posljedice Prvoga svjetskog rata.
- Što je Ustav?

Vajmarska Republika

Nestankom Njemačkog Carstva stvorena je **Vajmarska (Weimarska) Republika**. Nazvana je po gradu Weimaru u kojem je 1919. godine proglašen Ustav. Njime su i žene dobile pravo glasa.

Iako u teškome stanju po završetku rata, Njemačka je brzo krenula s obnovom industrijske proizvodnje. Nastavio se razvoj rudarstva te proizvodnja željeza i čelika. Najznačajnije industrijsko područje bila je Rurska oblast (Ruhr).

Ubrzo nakon rata Njemačku je zahvatila gospodarska kriza te je morala obustaviti isplatu ratne odštete. Zbog toga je Francuska 1923. godine okupirala Rursku oblast i počela je gospodarski iskorištavati. U Njemačkoj je došlo do ogromne **inflacije**. Kratkotrajni oporavak, zahvaljujući britanskim i američkim **kreditima**, potpuno je zaustavila velika gospodarska kriza, koja je 1929. godine uništila njemačko gospodarstvo i stvorila milijune nezaposlenih ljudi.

Loše gospodarsko stanje u državi i politička nestabilnost pogodovale su nastanku i usponu desničarskih, nacionalističkih stranaka.

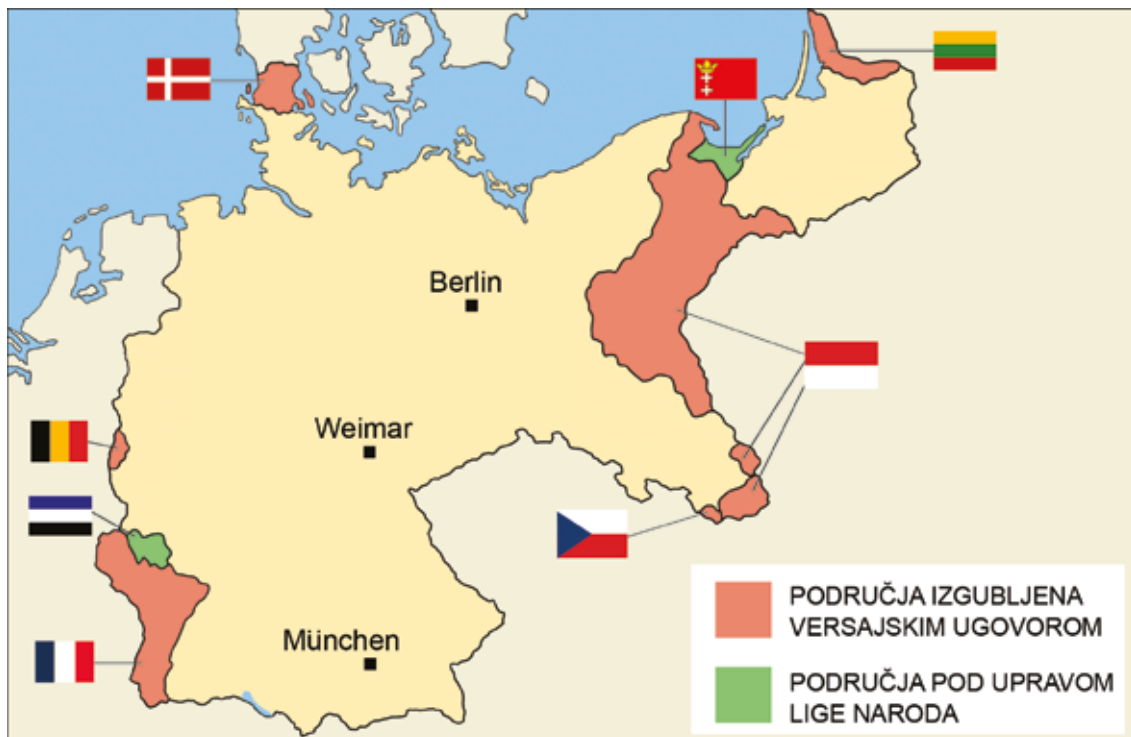

Novčanice od milijun maraka koriste se za bilješke u listopadu 1923. godine

1. Zašto se novčanice koriste za pisanje?

Vajmarska Republika i područja koja je izgubila u odnosu na Njemačko Carstvo

1. Zašto se Njemačka nakon Prvoga svjetskog rata nazivala Vajmarskom Republikom?
2. Što je inflacija? Kada se pojavila u Vajmarskoj Republici?
3. Koja je država 1923. godine okupirala Rursku oblast? Zašto?

Čehoslovačka Republika

Čehoslovačka je bila nova država nastala raspadom Austro-Ugarske Monarhije. Česi i Slovaci izrazili su težnju da stvore zajedničku nezavisnu državu koja je pod nazivom **Čehoslovačka Republika** proglašena u studenome 1918. godine. Njezin je prvi predsjednik bio **Tomaš Masaryk**, koji se istaknuo svojim zalaganjem za stvaranje i drugih nacionalnih država na prostoru nekadašnje Austro-Ugarske Monarhije.

Pod vodstvom Masaryka Čehoslovačka se ubrzano politički i gospodarski razvijala. Utemeljena je snažna parlamentarna demokracija. Česi, Slovaci i pripadnici nacionalnih manjina imali su jednaka prava. Stvorena je jaka tekstilna industrija, a izrađivali su se i strojevi.

U vanjskoj se politici Čehoslovačka oslanjala na Francusku, na čiji je poticaj **1920. godine** utemeljen vojno-politički savez pod nazivom **Mala antanta**, koji su činile Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, Rumunjska i Čehoslovačka. Savez je trebao spriječiti moguće pokušaje Mađarske da vrati izgubljena područja, a ujedno je bio temelj međusobne gospodarske suradnje država članica.

Zbog pograničnoga područja Sudeta (Sudetska oblast), koji je bio naseljen njemačkom nacionalnom manjinom, krajem 1930-ih godina dolazi do napetosti s Njemačkom. Pojavili su se zahtjevi čeških Nijemaca na ujedinjenje s Njemačkom. **Sudetska kriza** postala je ozbiljan međunarodni problem koji je prijetio narušavanjem mira u Europi.

Čehoslovačka Republika

1. Tko je bio Tomaš Masaryk?
2. Koje su zemlje bile članice Male antante? Koji je bio cilj tog saveza?

Poljska

Granice Poljske nakon Prvog svjetskog rata utvrđene su Versajskim mirovnim ugovorom 1919. godine. Njemačko-poljska granica uglavnom je odgovarala prusko-poljskoj granici prije podjela u prošlosti. Grad **Gdanjsk** (njemački Danzig) proglašen je slobodnim gradom s vlastitom autonomijom. Granica sa SSSR-om dogovorena je tek 1923. godine nakon sukoba s **boljševicima** koji su htjeli proširiti ideje komunizma na Poljsku. Zbog podjela u prošlosti i promjene granica, Poljsku su nazivali „državom na kotačima”.

Većina poljskog stanovništva živjela je od poljoprivrede. Stoga je pokrenuta **agrarna reforma**, izvršena je nova podjela zemlje i započela je modernizacija proizvodnje. Tijekom dvadesetih godina dolazi do industrijskoga rasta, koji je zaustavljen velikom gospodarskom krizom.

Veliki problem novonastale Poljske bilo je pitanje nacionalnih manjina. Osim Poljaka, u zemlji su živjeli Nijemci, Bjelorusi, Židovi i Ukrajinci kao najbrojnija manjina. Upravo su se Ukrajinci često bunili protiv vlasti. Problem su predstavljale i **neasimilirane** skupine Židova što je dovelo do pojave **antisemitskih** ideja.

Vanjskopolitički položaj zemlje između dva svjetska rata bio je iznimno zahtjevan zbog stalnog pritiska susjednih zemalja za **revizijom** mirovnih ugovora. Poljaci su se najviše oslanjali na pomoć Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva.

Poljska između dva svjetska rata

1. Kada su utvrđene granice Poljske?
2. Na koji se način Poljska nastojala modernizirati?

Turska Republika

Nakon završetka Prvoga svjetskog rata u Osmanskome Carstvu vodio se Grčko-turski rat (1919. – 1923.). Istovremeno su se vodili i sukobi između pristalica sultana Mehmeda VI. i pristalica **Mustafe Kemala**, jednog od najuspješnijih osmanskih vojskovođa u Prvome svjetskom ratu.

Turska između dva svjetska rata

Parlament koji se 1920. godine sastao u Ankari zauzeo je stav da se treba oduprijeti vlasti sultana. Počela je revolucija tijekom koje je parlament izglasao Ustav po kojemu je narod proglašen jedinim nositeljem vlasti u državi. Revolucija je završila **1923. godine** ukidanjem sultanata i proglašenjem **Turske Republike**. Za prvog predsjednika izabran je Mustafa Kemal koji je imao značajnu ulogu u stvaranju moderne Turske. Većina stanovnika govorila je turskim jezikom i izjašnjavala se pripadnicima islamske vjere. Država je organizirana prema europskim primjerima – vjera je odvojena od države, uvedeno je latinično pismo, provedene su brojne reforme u političkom, gospodarskom i društvenom sustavu, a škole su stavljene pod nadzor države. Istovremeno je potican **nacionalizam**, osobito u školama i kulturnim ustanovama.

Mustafa Kemal oko 1920. godine. Mustafa Kemal poznat je pod nadimkom **Atatürk** što na turskom jeziku znači *otac Turaka*. Razmisli zašto je dobio taj nadimak?

Država se suočila s gospodarskim problemima, nedostajalo je obrazovane radne snage i poduzetnika, a nije bilo dovoljno kapitala za jači gospodarski razvoj.

1. Tko je bio Mustafa Kemal?
2. Koje je promjene Mustafa Kemal uveo u Turskoj?

VAŽNO!

- » Vajmarska Republika je ime dobila po gradu Weimaru u kojem je izglasan Ustav. Postojala je od 1919. do 1934. godine.
- » Velika gospodarska kriza i politička nestabilnost bili su najveći problemi u Vajmarskoj Republici.
- » Čehoslovačka je nastala raspadom Austro-Ugarske Monarhije. Prvi predsjednik Čehoslovačke bio je Tomaš Masaryk.
- » Poljska je obnovljena nakon Prvoga svjetskog rata.
- » Osnivač moderne Turske i njen prvi predsjednik bio je Mustafa Kemal. Državu je modernizirao po uzoru na europske zemlje.

1.4. Razvoj demokracije između dva svjetska rata

Nakon ove teme moći ćeš:

- ✓ nabrojati demokratske zemlje
- ✓ nabrojati i objasniti najmanje pet obilježja demokratskih zemalja
- ✓ usporediti demokratske zemlje između dva svjetska rata

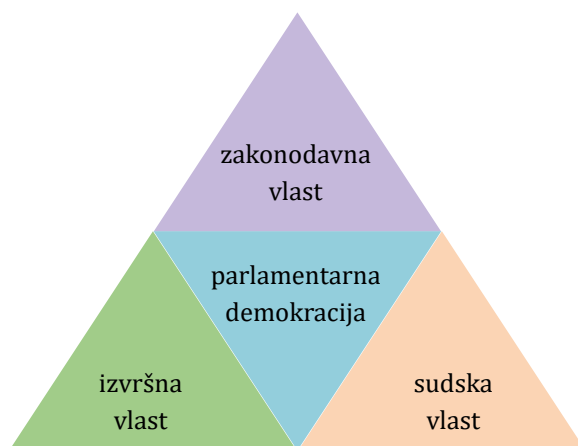

Prisjeti se:

- Što je demokracija?
- Gdje si se već susrela/susreo s pojmom trodioba vlasti? Objasni taj pojam.
- Što je parlamentarna monarhija?

Demokracija je oblik državne vlasti u kojoj sudjeluju svi članovi zajednice, izravnim odlučivanjem ili posredno putem izabranih predstavnika. Prvi se put pojavila u antičkoj Grčkoj, u gradu Ateni. S vremenom se demokracija razvijala i proširila svijetom.

U 19. stoljeću pojavila se **parlamentarna demokracija**. Predstavnici političkih stranaka birani su na izborima i u parlamentu su zastupali ideje svojih birača. Zemlje parlamentarne demokracije dijelimo na **monarhije** (npr. Ujedinjeno Kraljevstvo) ili **republike** (npr. SAD, Francuska). U zemljama parlamentarne demokracije postoji **višestranačje**. Najmanje dvije stranke izlaze na **demokratske izbore** kako bi osvojile što više glasova, a time i zastupnika u parlamentu. Tijekom 20. stoljeća uvodi se **opće pravo glasa** – glasati mogu svi punoljetni muškarci, a postupno i žene. U takvim je zemljama izvršena **trodioba vlasti** na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. Stanovnici imaju **vjerske** i **političke slobode, slobodu govora i tiska**, a svi su **jednaki pred zakonom**. Država potiče **privatnu inicijativu** i **slobodno tržište**, a **privatno vlasništvo** zaštićeno je zakonom.

Trodioba vlasti u parlamentarnoj demokraciji

1. Što je parlamentarna demokracija?
2. Izdvoji pet obilježja demokratskih zemalja koje smatraš najvažnijima. Objasni svoj izbor.

Sjedinjene Američke Države

Sjedinjene Američke Države su iz Prvoga svjetskog rata izašle kao gospodarski najmoćnija zemlja svijeta. Veliki novčani iznosi ulagani u istraživanja novih tehnologija i njihove uporabe u gospodarstvu doprinijeli su velikom i brzom razvoju. Ogromno tržište i carine koje su spriječile uvoz strane robe stvorili su osnovu gospodarskog napretka.

Iako je Thomas Woodrow Wilson bio idejni osnivač Lige naroda, Kongres nije prihvatio članstvo u toj organizaciji. Prevladalo je mišljenje da se Sjedinjene Američke Države ne trebaju miješati u europske političke prilike, već da trebaju gledati svoje interese na američkom kontinentu, odnosno zapadnoj hemisferi. Takvu američku politiku nazivamo **politikom izolacionizma** i ona je obilježila razdoblje između dva svjetska rata.

Sjedinjene Američke Države bile su demokratska zemlja u kojoj su 1920. godine žene dobile pravo glasa, ali afroameričko stanovništvo i starosjedioci (Indijanci) nisu imali politička prava. Zbog toga će njihova borba za ravnopravnost biti duga i teška.

1. Što je nakon Prvoga svjetskog rata omogućilo brzi razvoj SAD-a?
2. Što je politika izolacionizma?

Prohibicija

U Sjedinjenim Američkim Državama 1920. godine izglasan je Zakon o nacionalnoj prohibiciji. Njime je zabranjena proizvodnja, prodaja i konzumacija alkohola. Zašto? Vladalo je mišljenje da će se na taj način smanjiti ili čak ukloniti socijalni problemi vezani uz alkoholizam, kriminal, duševne bolesti i siromaštvo. Međutim, došlo je do masovne ilegalne proizvodnje alkoholnih pića pod kontrolom organiziranoga kriminala. Svakako je najpoznatija ličnost toga razdoblja bio Alfonso (Al) Capone – vođa **mafijaške** skupine iz Chicaga. Zakon o prohibiciji nije popravio stanje u američkome društvu, nego je pogodio bogaćenju kriminalaca i korumpiranih političara. Stoga je 1933. godine ponovno omogućena legalna proizvodnja, prodaja i konzumacija alkohola. Država je za to naplaćivala porez i time punila državni proračun.